

POKLADNI OBIČAJI U PAGO

Pokladni običaji ili karneval, kako ih često nazivamo, prastari su narodni običaji ukorijenjeni u duši žitelja Paga. Ni glad ni svekoliko siromaštvo, ni zabrane, ni pokušaji da se mijenjaju dani savršanih karnevaskih svečanosti, nisu izmijenili duh karnevala ni njegove temeljne sadržaje.

Oduvijek je karneval bio prigoda za okupljanje svih pažana, bez obzira na njihovo bogatstvo ili siromaštvo, društveni položaj ili političko uvjerenje. To je jedinstvena prigoda da se kroz naš tance, naše Paško kolo, kroz prikazivanje "Sobinja" inače lijepe njegove, iskezu tradicionalne kulturne vrijednosti, naše bogatstvo i umistištvili duh ovog grada - očuvao kroz vjekove tuđinskih utjecaja ili upravo zbog toga. Usprkos!

Karneval u Pagu počinje već prve subote iza Nove godine a završava na Cistu aridu - Pepelnicu - spaljivanjem Marke - krivca za sve naše nedaće.

Iako se dio događanja kroz sve te dane odvija isprepletano u zadnjim danima karnevala, pojedine dijelove tih događanja opisati će ovojeno.

Karnevalske zabave - tanci

Oduvijek su se subotom održavale karnevalske zabave - tanci.

U prošlim vremenima običaj je bio da neko muško društvo ("alapa") zakupi kuću jednog od svojih članova (SOČJI) i da u najvećoj prostorijski kuće (nepregrebeni kat) privući tanci. Neko se dogoviti da iste subote u više kuća budu takve zabave, pa bi mladići i djevojke okušali sreću na više mjesta. Tancalo se "po paški" i "po starinski" u parovima, a djevojke su se tanci dolazile u pratnji svojih "brižnih majki" ili zaručnika. Nije bila rijetkost da su i mame iskoristile priliku da pokažu što znaju. Nije bio dozvoljen međusobni dodir već se tancalo "na facolić", izrađen posebno za takve prigode.

Sviralo se "na dišnjias".

Otvaranjem gimnastičke dvorane u prizemlju kneževa dvorca (nakon pada Austrije 1918. .) stvorili su se uvjeti za odgovornije okupljanje na tancima, a uz stare paške planove uveli su i noviji valcer i tango.

Organizaciju plesova - balova, preuzela je gimnastičko društvo, ali su pojedine subote plesove organizala i druga društva: vatrogasci, glazba, obrtnici, lovci i drugi. Dogovornik se se utvrđivao redosljed organizatora-priredivača. Ti su plasovi bili vrlo dobro organizirani, a uz starinske i moderne plesove zabave su bile obogaćene drugim sadržajima (lutrija, tombola, šaljivi zatvor, šaljiva pošta i sl.). Na svim plesovima bilo je puno meškara, jer je jeftinije bilo iznajmiti masku nego kupovati skupe plesne haljine. Ponekad majka i na tim je zabavama protila svoju kćerku, ali sada sa galerije koja se nalazila na južnom dijelu, iznad ulaza u plesnu dvoranu.

Ovakav način organiziranja karnevalskih zabava trajao je do konca pedesetih godina, kada su organizaciju plesova preuzele ugostiteljske organizacije uz rijetke iznimke, pa su se plesovi preselili u ugostiteljske objekte.

Folklor

Pažani kada govore o folkloru uvijek misle samo na izvorne paške plesove "Po paški" i "Po starinski". Ovi su plesovi poznati od partivjeka pa su uz manje izmjene u koreografiji 1946. godine, ostali izvorni. Ljepotom figura plijene pažnju, a doživljaj obogaćuje ~~raznolikost~~ ženska nošnja ukrašena motivima Paške čipke - minucioznim ručnim radom vrijednih ruku paških žena. Oči se rado zastavljaju na sjaju zlata i srebra ročine i perlušina, a čipkom urešena pokrivača učvršćena pribadačama od pozlaćena srebra poseban je doživljaj pri svakom novom susretu s tom ljepotom.

Pleše se uz svirku mišnjica, a redosljed figura i ritam plesa određuje muškarac u prvom paru.

Oduvijek su ove plesove znali gotovo svi pažani i paškinje, ali kako su moderni plesovi prevladali u plesnim dvoranama ti su "tanci" istisnuti, pa se igraju samo za vrijeme karnevala ili drugih svećanih prigoda, a učenje novih plesača na sebe su preuzimali razni organizatori - kulturno-umjetnička društva, Narodno sveučilište, Centar za kulturu i sl.

Ričavci

Skoro zaboravljen običaj. Održao se kao povremeno okupljanje ljubitelja starih paških običaja, mada je nekad bio masovan.

Prijetom karnevalskog razdoblja - s zadnja četiri

Četvrtka krijždna pred zadnje dane karnevala okupi se grupa prijatelja koji se maškareju (muški i ženske). Kad su se maškerali očlaze pred kuću poznatih prijatelja ili uglednijeg pašnina, te traže da ih domaćin primi u kuću i ugosti. Prilikom ulaska zadu domaćina se nastoji rasporežiti na razne načine, silujući ga i nastojeći da ga se poljubi, vrzma se oko domaćice ili djevjke i mladiće srtoćenog u kući. Ako se uspije otvaraju se sobe, ormari, kredenca i kupaonica, a sve u želji da se "napakosti" domaćinu. On se iskupjuje tako da maškare počasti pićem ili fritama, voćem ili komadićem prhuta, slanom sarčelon.... Ako kućedomaćin neće da primi goste naprave mu dešpet: iznerede se pred vratima, navale mu kamenje pred vrata, ukrase mu vrata restom prokljale kapule, luke spletenog u vijenac. Isto to su i bez obzira primili ih ili ne u kuću znali su učiniti na vratima kakve stare divojke ili mladića, a ni mladi udovci & udovice nisu bili poštećeni. Maškare su znale "ukrasti" i sa prozora viših katova komade suhog mesa, kaštradije, a znale se u plijenu naći i suha ubotnica. Sve sakupljeno ili ukradeno zajednički bi se pojelo a tom prilikom znalo se pozvati na gozbu i vlasnika ukradene robe. Jasno da se na kraju uvijek čalo do znanja vlasniku da je to njegovo pa bi uz smijeh sve bilo brzo zaboravljeno osim što se o tome pa gradu šakulalo još dugo niz godina.

Robinja

Iako se sa sigurnošću ne može tvrditi da je "Robinja" izvorom preška djelo puškog pjevnika, činjenica je da se ova drama izvodi kroz vjekove baš u čsnine karnevala.

Drama se uvijek izvodili preški težaci i ribari, a neka od glavnih uloga (trgovac, turčin, robinja i sluga) znale su se prenositi od koljena na koljeno. Zbog dugogodišnje usmene predaje ona je mjestimice nejasna zbog iskrivljenih izraza, ali logična po radnji i osnovnoj poruci - Sloboda iznad svega. Glavni glumci, a porotovo oni uspješniji bili su vrlo cijenjeni u gradu. Robinju nikada nisu igrali bogatiji građani.

Druština bi obučena u pašku nošnjju i u "tursku" odoru obilazilo gradom i prikazivala svoje umijeće po građkim trgovinama, ali i u dvorištima ili pred kućom uglednika, trgovaca, plomica i upućujući kolektiva, ali samo na njihov poziv. Na radu je bilo nekupljeni dobrovoljni prilog ili čušenje u kući domaćina koji bi ih pozvao. Sve sakupljeno se zajednički utrošilo.

Obično se u kući nekog od onih koji su sudjelovali u igri, na kraju karnevala (Cista srida) priredivale zajednička večera bogata onoliko koliko je novaca sakupljeno.

Paško kolo

Vjerojatno jedinstven, a sigurno vrlo rijedak običaj, je naše Paško kolo. Jednostavan korak i mogućnost prilagođavanja ritma fizičkim mogućnostima igrača, omogućili su da se u kolo može uhvatiti i staro i mlado. Kolo se nekad igralo uz mišnjice, a od kada je u Pagu osnovana Gradsko glazba - kolo je uglazbljeno.

Kolo počinje kolovođa, a u održavanju veće pomožu mu njegovi drugovi koji inače najavljuju početak karnevala i prigodice pjevaču karnevalske napjeve. ~~Kolo~~ Kolovođa kolo vodi tako da se igra vanjskim rubom Pijace sve dok se ne zatvori pun krug, tako da se začelje kola ~~napreću~~ nade neposredno ispred kolovođe. Kolo se nastavlja postepeno se udvostručujući ili ako ima više građana u kolu čak utrostručiti (i više). Kolovođa određuje ritam a njegovi pomoćnici nastoje odalečiti one koji nisu u kolu od samog kola kako bi sve teklo bez prekida. Ako zbog bržeg ritma dođe do prekida kola onda se redari pobrinu da se krug ponovno zatvori i kolo bez prekida nastavi. Ponekih godina zna se dogoditi da sredinom Pijace ne bude nego samo nekoliko promatrača. Plesači se u kolu drže za ruke ukliještenih pretiju, tako da lijeva ruka igrača bude ispod prsiju prednjeg igrača - igračice, a desna ruka iznad prsiju ili na samim prsima. U praštu u kolu ne igra muškarac do muškarca, dok se ženama i djevojkama ne zamjera ako se uhvate jedna do druge. Na početku karnevalskog dana kolo traje kraće, a što se više popunjava Pijaca i noć se bliži, kolo traje duže, mijenjanjem ritma, ubrzavanjem ili usporavanjem da bi igrači mogli što duže "kolati". Sve to ovisi o broju igrača, njihovom raspoloženju i općem raspoloženju u karnevalu. Kolo se igra poslije podne do večere, a traje tri karnevalska dana: nedjelju, ponedjeljek i utorak - do Pepelnice.

U kolu se mogu uhvatiti samo odrasli, a tko je odrastao to utvrđuju vođitelji kola i čuvari reda u kolu. Djeca u sredini Pijace mogu igrati svoje kolo bez posebnih regula.

ZAJEJNI DANI KARNEVALA

U posljednju noćjelju prije Ciste gride - Pepelnice, već oko osam sati ujutro, a ne kasnije od deset sati, okupi se na Pijaci grupa pašana obučena a narodnu nošnju pa pripremaju državnu zastavu koja će se vijati za sve vrijeme trajanja karnevala. Zastava se stavi na dugačko koplje. Na vrh koplja čavlom se pribije velika krunička narandža. Ispod narandže konopcem se priveže veći kolač. Taj se kolač posebno paše sa tu prilikom a obogaćen je raznim mirobiljima. Najukusnije i najbolje kolače znadu izraditi paške kolačnice - Benediktinke. Obično se uz veći napravi i manji kolač kojeg pjevači i vođitelji kola - oni su ti koji pripremaju barjak, već tog jutra u slast pojedu i zaliju travaricom. Kad su vezali kolač podižu zastavu na čošak Kneževa dvora - južni dio Pijace.

Nabr što je barjak podignut najavljuje se posebnim napjevom početak karnevala:

* Ako nisi znao će sad,

Stanovito znat ćeš od sad..."

Pjeva se u duetu uz duže stanke, točno po određenom redosljedu, a kad se otpjeva cijela pjesma stihovi se ponavljaju.

Na žalost, izgleda da se redosljed dvostihova i dio tih stihova s vremenom zaboravio.

Dok pjevaju povremeno piju pašku žuticu koju pjevači nastavljaju piti u samo njima poznatoj konobi. U pjevanju ponekad im se pridružuju i drugi pašani, ako mogu što besprijeekovnije otpjevati svima drugu melodiju. Pjeva se vrlo glasno pa se pjesma može čuti i u udaljenijim predjelima Paga, odnosno njegove stare jezgre.

Ponlije podne, kad to organizator uredi, počinje okupljanje pašana i paškinja na Pijaci, a iz pokrajnjih ulica pojavljuju se prvvi obučeni u narodnu nošnju. Gledave paške djevojke i nji mladići pokazuju narodno bogatstvo koje se tijekom godina brižljivo čuva i vadi, iz nekađ starih škrinja, a danas iz ormara, samo u rijetkim prilikama, ali po mogućnosti obavezno u karnevalu.

Ukoro, pred prvi suton, na pijaci će se pojaviti i razvare, a uz rub Pijace, a vanjske strane kola, okupiti će se starije i najstarije paškinje, ču uz škvadrivanje, ošive upomene na čono njihovog karnevalskog lutovanja (...a bilo je to, njne seni lipo, a ne kaj sad....). Nerijetko će potoja od njih poželjeti da i oni malo "pokola", pa se iznenada uhvati i kolo je ponese, ali vrlo brzo

Za njih je ipak najvažnije da videju ki se je do koga uvati - jer zna se - toti bi moglo cakod bit...

Nekada u okolnim tovernama, danas u kafićima i konobama, čuje se, u stankama između dva kola, lijepa pjesma, stare paške melodije, pjesme ljubavi, ruganja, nade... Nekad do duboko u noć.

Uveče, kada kolo završi odlazi se na večeru, prepričavaju događaji tijekom dana, a mlaci žure da golog obraza ili maskarani što prije ođu na ples.

Ponedjeljkom poslije ponoćne protiče slično kao u nedjelji, ali obično bude manje ljudi u kolu, manje maskera i obučenih u narodnu nošnju. Nekada (tako do pedesetih godina) bio je običaj da se u ponedjeljak obuče posebna narodna nošnja za mlade djevojke. Bile su to kratke svilene suknje pastelnih boja i jaketincići, bez pokrivača. Ta se nošnja izgubila u očajima.

Utorak je uvijek najljepši i najluci dan karnevala. Sve što se smatra pažaninom dolazi na Pijacu. Gologa obraza, u nošnji ili maskarani, makar sakrivena pod šijaletom, bolesno i nemoćna starica naći će se na Pijaci.

Igra se kolo, pjeva, šali, smije... jer, sutra počinje Korizma, a do drugog karnevala treba proći cijela godina. Ne štede se noge ni obuče, nastoji se što više vremena provesti u kolu. Kola se do svojih mogućnosti, pa malo odmora pa opet u kolo.

Prije posljednjeg Kola skidaju vođ telji kola-pjevači, barjak i razvijenu zastavu nose ispred vođ telja Kola sve dok kolo ne završi a svijet radošno odahne - eto i to smo proživili i prošli s radošću.

Kad Kolo završi pjevači skidaju kolač, spremaju zastavu, a kolač pojedu, zaljevajući ga obilato žuticom.

Veče se nastavlja na plesu u konobi ili u kafiću, uz ošilje jela i pića - pa Karneval je.

CISTA SBIDA + MARKO Princ KARNEVALA.

I pored mnogih osporavanja sa strane pričošlica, Pažani su svog Marka uvijek spaljivali na Cistu sridu.

Ali običaj spaljivanja Marka s vremenom se malo izmijenio - postao je kultiviraniji, zadržavši sve osnovne oblike ponašanja i temeljne nošnje običaja.

U ranim jutarnjim satima Ciste bride, uajesto na pepe-
ljanje, grupe najistrajnijih sudionika karnevala pripravila bi lutku
načinjenju od staré robe "od kopanja i indikivanja" koju bi ispu-
nili slanom ili suhom travom. Na glavi lutka stavili bi klobuk ili
tradicionalnu platenu prašku kapiću. Lutku bi postavili na kola
(kar), a u kola upregli nagareca, konja, magzu ili bi ih sami vukli
okolo grada i po gradu. Dio društva uzeo bi "škendaje" dugačke
konopce kojima ribari izvlače mreže, pa bi sjerili po gradu. Svi
članovi družine obojali bi lice aipevinom, garedži ili šrija crni-
lom. Na glavu bi stavili stare kape, klobuke, marame, šjalove, vrše
i sl. i sl.

Sukom i galamom privukli bi pažnju pešaka pa bi ih, kad bi
se okupila veća grupa, čitali ili govorili pjesnice s podrugljivim
sadržajima o događajima koje su tijekom godine doživjeli
pojedinci, bilo u poslu, bilo u ljubavi ili društvu. Oporuka je
obično govoril o želji lutka dovesti svoju nizernu imovinu.
Čižno se oprukom izraživale sirošće, ljude sa nekim manom,
stare djevojke i mladići. Nijada vlast, bogati i oni koji su paž-
ninu mogli biti od bilo kakve pomoći nisu bili nasljednici.
A lutka bi ostavljao: kopa u pušav, prebačenu lopatu, šornje i
boljaje brdo, prebačenu odevinu od kapa i sl.

Kad bi i njima već ispušila obilaziti grad, a i podno bi
bilo blika pa je trebalo poći na ručak, družina bi lutka odvela
na most i tu ga uz poruge upalila. Prisutnih tom činu bilo bi
velo malo, a sudionici u tom činu smatrali su kao netko tko je
istina dobro došo, ali ga se nije smjelo javno podržavati. Tu već
je korisna. Ipak je čiča živio do završetka drugog svjetskog
rata. Istina i pred taj rat bilo je već svečanih ispraćaja lutka
u lijesu, kako ni to i sad doliko, ali su tada organizatori bili
peški obrtnici - koji su i pred cravom i pred vlastima imali
društvi tretan od peških vešaka i ribara. Logoraji su se sve
do 1959. opisivali desetarcima, na dugačke i čičko opisajući neku
zgodu kojoj bi se svi glasno ili u sebi smijali. Ovično o tome
kog se izmijavalo.

U ran - odnosno od 1959. godine upaljivanje lutka i
njegov pogreb obavljaju porobnici. Općenito se izmijavaju gotovo
sve negativne društvene pojave, gospodarske, političke ili osobne,
ako se na vrijeme omanest izmijenoj. To je tajanstven pogreb
kojem prati gradska glazba, pjevaju se pogrebne pjesme kojima se
puno sad uz pjev nje, opetovno upućuju kritike na pojave koje
se izmijavaju.

L. V. Križan